

Gajewska, Halina

Śp. Prof. dr hab. Barbara Filarska
(1922-2007) : [nekrolog]

Archeologia Polski Środkowowschodniej 10, 347-348

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Halina Gajewska

Śp. Prof. dr hab. Barbara Filarska (1922-2007)

W dniu 3 września 2007 r. zmarła Prof. dr Barbara Filarska, wybitny archeolog i historyk sztuki starożytnej, wychowawca wielu pokoleń archeologów, inicjator wielu poczyniń w badaniach nad sztuką wczesnego chrześcijaństwa.

Urodziła się w Warszawie 22 czerwca 1922 r., była córką legionisty (panieńskie jej nazwisko Wąsik), dzieciństwo, młodość i większość życia mieszkała na Żoliborzu, w II kolonii Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Naukę rozpoczęła w 1929 r., ukończyła maturę na tradycyjnych kompletach w 1940 r. W roku następnym rozpoczęła studia na filologii klasycznej tajnego Uniwersytetu im. Józefa Piłsudskiego u prof. Kazimierza Kumanieckiego.

Od 1939 r. do 1941 r. prowadziła w hufcu Żoliborz drużynę harcerską, skąd jako harcmistrzyni została przeniesiona do podziemnych struktur łączności Armii Krajowej jako referentka do jednej z czterech central sztabu obszaru warszawskiego, a mianowicie dla Żoliborza, Marymontu, Powązek i Bielan. Brała udział w Powstaniu Warszawskim, między innymi na rozkaz gen. Chruściela przenosiła pod ostrzałem rozkazy przez wiadukt żoliborski w kierunku Śródmieścia. Była łączniczką Albina Skoczyńskiego pseudonim „Łaszcz”, brała udział w walkach o Polską Akcyjną Spółkę Telefoniczną oraz trzydniowych walkach o kościół św. Krzyża, za co awansowana została do stopnia podporucznika i odznaczona Krzyżem Walecznych. Po Powstaniu wywieziona została do obozu w Łambinowicach i Zeithaim. W maju 1945 r. wróciła do Warszawy i wznowiła studia na Uniwersytecie Warszawskim podejmując równocześnie pracę w Dziale Sztuki Starożytnej Muzeum Narodowego. Między innymi brała udział w przygotowaniach i realizacji pierwszej po wojnie wystawy *Warszawa oskarża*.

We wrześniu 1945 r. została aresztowana przez Urząd Bezpieczeństwa i przeszła szereg przesłuchań

Ryc. 1. Fot.: http://www.kul.pl/art_762.html

w piwnicach Urzędu przy ul. Cyryła i Metodego. Po zwolnieniu wróciła do pracy w Muzeum Narodowym podejmując równocześnie studia na Archeologii Śródziemnomorskiej UW u prof. Kazimierza Michałowskiego. Pracę magisterską z filologii klasycznej ukończyła w 1947 r., w tym czasie zainteresowała się szczególnie zabytkami starożytnego szkła. W 1952 r. opublikowała katalog *Szkła Starożytnych* z Muzeum Narodowego, a następnie monografię na ten temat i książkę o ozdobach szklanych. W Muzeum pracowała do 1957 r., następnie jako adiunkt w Zakładzie Archeologii Śródziemnomorskiej Polskiej Akademii Nauk.

W latach 1957-1960 prowadziła wykłady na Uniwersytecie Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, a w latach 1952-1983 wykłady z archeologii klasycznej dla III roku filologii klasycznej UW.

W 1961 r. obroniła pracę doktorską poświęconą zagadnieniom szkła starożytnego.

Jeszcze w 1959 r. rozpoczęła badania archeologiczne nad starożytną Palmirą w Syrii. Brała udział w 4 kampaniach wykopaliskowych odkrywając w so-

bie talent archeologa terenowego i ciesząc się ogromnym mirem i szacunkiem zwłaszcza wśród ludności miejscowej. Ostatni jej pobyt, już w charakterze stypendystki w Palmirze, miał miejsce w 1963 r., choć wynikami badań na tym stanowisku interesowała się do śmierci. Wyjazdy do Syrii przerwał Jej Urząd Bezpieczeństwa zakazując podróży zagranicznych. W trakcie wspomnianych czterech kampanii wykopaliskowych w Palmirze zajęła się problematyką dekoracji architektonicznych tego antycznego miasta, co stało się tematem Jej pracy habilitacyjnej obronionej w 1967 r., ale stopień przyznano Jej dopiero w dwa lata później.

W 1969 r. rozpoczęła pracę w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim jako kierownik Katedry Historii Starożytnej i Archeologii Klasycznej, współorganizując równocześnie Międzywydziałowy Zakład nad Antykiem Chrześcijańskim i stając się inicjatorką badań nad starożytną sztuką chrześcijańską w Polsce. Prowadziła wykłady monograficzne na KUL, poświęcone architekturze i ikonografii sztuki pierwszych chrześcijan, kierując równocześnie pracami magisterskimi i doktorskimi poświęconymi tej tematyce. Od 1974 r. prowadziła także w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie wykłady poświęcone cmentarzyskom i sztuce sepulkralnej, architekturze kościołów i sztuce sakralnej. W latach 1971-1972 wykładała archeologię chrześcijańską na Wydziale Teologii KUL oraz na historii sztuki, zwłaszcza zagadnienia ikonografii wczesnochrześcijańskiej i sztuki sepulkralnej. Wykształciła duże grono wybitnych specjalistów w dziedzinie sztuki wczesnochrześcijańskiej, sama stając w gronie najwybitniejszych badaczy w tej dziedzinie na świecie. Była czynnym członkiem Towarzystwa Naukowego KUL, członkiem korespondentem Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, członkiem Zarządu Sekcji Patrystycznej przy Komisji Nauk Episkopatu Polski. Była inspiratorką Sympozjów Kazimierskich, które do dziś gromadzą duże grono specjalistów, a wyniki tych spotkań publikowane są już w 6 tomach serii pod tym samym tytułem.

Od 1983 r. do 1989 r. była wykładowcą, a od 1987 r. kierownikiem Katedry Archeologii Chrześcijańskiej

Zachodu w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, będąc równocześnie kierownikiem całego Studium Archeologii Chrześcijańskiej (Wschodu i Zachodu). Była promotorem licznych prac magisterskich i doktorskich, pozostawiając po sobie duże grono kochających uczniów, którzy kontynuują rozpoczęte i prowadzone przez tyle lat Jej dzieło.

Od 1986 r. była członkiem Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej w Polskiej Akademii Nauk.

W latach 1982-1989 była łączniczką „Solidarności” między Regionem Środkowo-Wschodnim a Regionem Mazowsze.

Wielkim osiągnięciem Prof. Filarskiej było wprowadzenie na stałe do programu studiów uniwersyteckich na historii sztuki zakończonego egzaminem wykładu z historii sztuki wczesnochrześcijańskiej, jej genezy, najważniejszych zabytków (malarstwo katakumbowe, sarkofagi, pierwsze kościoły, fundacje Konstantyna Wielkiego), co rozszerzyło grono ludzi znających tę nową w Polsce, a zainicjowaną przez prof. Filarską dziedzinę badań.

Zmarła 3 września 2007 r. Odznaczona była: Medalem Wojska, Srebrnym Krzyżem Zasługi z mieczami, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Walecznych, Złotym medalem prymasowskim „Ecclesiae populusque servitium praestanti”.

Zupełnie z niczego zainicjowała, stworzyła i doprowadziła do pełnego rozkwitu dwie placówki badawcze, wprowadziła w Polsce – nie uprawianą dotąd – dziedzinę wiedzy o późnym antyku i wczesnym chrześcijaństwie, zostawiła po sobie duże grono kontynuatorów Jej dzieła.

Odszedł od nas Człowiek Wielkiego Serca, kochany przez wszystkich, którzy się z Nią zetknęli, została po sobie trwałą pamięć i wielkie, niezapomniane osiągnięcia.

Wszyscy, którzy Ją znali i kochali czują i nadal będą czuli Jej obecność przy każdej realizacji Jej zamierzeń badawczych, a we wspomnieniach widzieć będą promienne, błękitne oczy i pełen dobroci, młodzieńczy nieodstępny uśmiech.

W 1992 r. poświęcono Jej w 40-lecie pracy naukowej cały tom *Vox Patrum* (tom 20-23: 1992).